

Etnografické procesy a změny v posledním tisíciletí

PŘEDNÁŠKA 9 – část kapitoly 1 (str. 2-8) a kapitola 14 v Hiscock, P. 2008. *Archaeology of Ancient Australia*. London: Routledge.

ÚVOD

- Detekování kulturních změn v recentních vs. starších lokalitách
- Případové studie: Ngarrabullgan, Badu Island, *Anadara* kupy, Makasani
- Používání historických záznamů archeology
- Etnografie vs. archeologie

- Opakovaný závěr různých studií zmíněných v předchozích přednáškách: domorodé společnosti se v různých směrech měnily a tyto změny byly často poměrně rychlé.
- Ve starších dobách jsou rychlé změny méně znatelné, nebo nejsou zaznamenané vůbec – platí tu obecné pravidlo, že čím je lokalita starší, tím je menší pravděpodobnost, že se zachová.
- Chronologické zařazení starších lokalit je také složitější, protože statistická chyba je většinou větší než u mladších dat.
- Chronologické nejasnosti a nezachování archeologického materiálu jsou častější než na recentních lokalitách, zvláště těch utvořených v posledním tisíciletí.
- Na australských lokalitách z posledního tisíciletí je rychlost a rozsah změn týkajících se způsobů života domorodců často možné zkoumat, protože zachovalost je poměrně dobrá a statistická chyba radiokarbonových dat je menší (než u starších dat).

- Např. velké kupy mušlí mlžů rodu *Anadara* v severní Austrálii – tyto kupy byly tvořeny přibližně po dobu 2000 let a poslední byly tvořeny zhruba před 600 lety.
- Dnešní nebo historičtí domorodci už neznají původ těchto kup a dnešní mytologická vysvětlení už nejsou napojená na původní souvislosti, ve kterých byly vytvořeny předchozími domorodci.
- V domorodých společnostech jsou ekonomika, kosmologie a společenský život mnohostranně propojeny. Změna v jedné z těchto kulturních domén často způsobí změny v ostatních.

NGARRABULLGAN

Stolová hora rozlohy 18x6 km.

Místní domorodci – Djungan věří, že tato hora je místo nebezpečí.

Na hoře žijí dva zlí duchové:
Mooramully a Eekoo.

Mooramully žije ve vodních tůních a topí lidi. Eekoo byl přítomen při stvoření hory a dodnes se potuluje po vrcholu.

Domorodci se na horu odváží zřídka a duchy včas informují o svém příchodu a svých úmyslech.

Bruno David: Byla tato hora
vždy vnímána jako místo
nebezpečí?

Známky dlouhodobého
osídlení na různých lokalitách
na vrcholu hory.

Na všech zkoumaných
lokalitách osídlení skončilo
před 500-700 lety.

Po skončení osídlení
domorodci navštěvovali tuto
lokalitu jen krátce a málokdy.

Opuštění této hory bylo
podnětem k novému způsobu
využívání krajiny a k vzniku
nové mytologie, kde hora byla
vnímána jako místo nebezpečí.

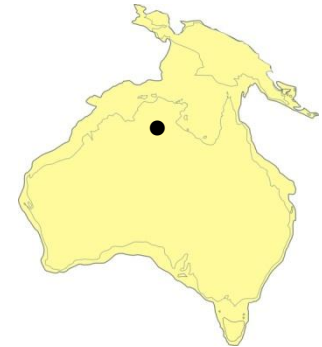
- Důvody pro opuštění hory jsou neznámé. Žádné změny v místním prostředí v této době nejsou zaznamenané.
- Možné důvody jsou redefinice místního světa, která nebyla zapříčiněna klimatickou změnou, nebo vyhnutí vačnatců na hoře – hlavní zdroj potravy.
- Bez ohledu na to, jaký k tomu byl důvod, se změnou osídlení přišla i změna v kosmologii.

- Některé z novodobých změn v kosmologii nebyly spojené se změnami ve využívání zdrojů nebo využívání krajiny.
- Např. na ostrově Badu Island v Torresově úžině jsou seskupení velkých mušlí tritonek (trumpet shell), které byly využívány v historickém období při rituálech.
- Většina mušlí je mladší než 400 let, což by mohlo znamenat, že související rituály a ideologie jsou téhož stáří.
- Bruno David: tyto rituály se vyvinuly jako následek psychologického traumatu po setkání se španělskými námořníky v roce 1606.

- V mnoha studiích je dáána najevo propojenost ideologické a ekonomické sféry. Např. – na Ngarrabullgan se ideologie změnila v přibl. stejné době jako ekonomika.
- ‘Remembered landscape’ je často krátkodobá. V Milingimbi (Arnhémská země) se místní ekonomika založená na intenzívním využívání sladkovodních živočichů – hlavně želv – vyvinula teprve před přibl. 800 lety.
- Na lokalitách Garnawala a Yiwarlalay byly změny ve stylu maleb a vzorců před 800 lety a potom znovu před 400 lety. Ve stejné době se změnila ideologie a společenská pravidla.
- Ostrov Groote Eylandt – kupy mušlí na pobřeží mladší než 350 let. Jeskyně ve vnitrozemí ostrova byly osídleny před 1000-2000 lety.
- Během posledního tisíciletí lidé přeorientovali své činnosti na pobřeží a jeskyně ve vnitrozemí už skoro nenavštěvovali.

Celkový závěr těchto studií:

Když se využívání prostředí změnilo, společenské vnímání lovců-sběračů bylo změněno takovým způsobem, aby začlenilo nové prostředí a nové přírodní zdroje. Během tohoto procesu se dříve užívané znalosti krajiny a ekonomické a společenské praktiky ztratily nebo byly reinterpretovány.

Anadara mounds (kupy mušlí)

- Vyskytují se ve 3000 km pásu podél tropického pobřeží severní Austrálie
- Největší jsou až 100 m dlouhé a 10 m vysoké
- Převažuje druh *Anadara granosa*
- Doba vytváření kup 3000-600 let BP
- Nová ideologie místních domorodců zaznamenaná v 19. století nás neinformuje o vzniku těchto kup, ani o ideologii, která k tomu vedla.
- Po příchodu misionářů do této oblasti místní lidé začali věřit, že vznik těchto kup je následek světové záplavy, která je popsána v bibli.

Pobyt Makasanů na severním pobřeží Austrálie

- Kolem roku 1720 AD flotily makasanských člunů (prau) z Makasaru (Ujung Pandang na indonézském ostrově Sulawesi) začaly navštěvovat některé části severoaustralského pobřeží.
- Bydleli s domorodci, sbírali trepany (mořské okurky), které vařili a sušili a na konci doby dešťů odváželi zpátky do Makasaru, kde je prodávali jako lahůdku na čínský trh.
- Životní styl australských domorodců se výrazně změnil po kontaktech s Makasany.
- Kovové sekyry, rybí háčky a harpuny výrazně změnily styl lovu.
- Skupiny domorodců se zvětšily a zůstávaly déle na jednom místě (tj. nižší sídelní mobilita).
- Společenské změny také následovaly.
- Změny se neodehrály pouze v severní Austrálii: nákaza pravými neštovicemi pravděpodobně ovlivnila celý kontinent.

ZÁVĚRY

- Společenské a ekonomické změny v australských společnostech v posledním tisíciletí byly spuštěny různými faktory. Například v severní Austrálii v 18. století byly spuštěny kulturním kontaktem s makasanskými obchodníky. Na hoře Ngarrabullgan a na severním pobřeží (po zastavení intenzivního využívání *Anadara* mušlí), obojí před 600-800 lety, pokud víme kulturním kontaktem způsobeno nebylo a změny pravděpodobně nastaly z environmentálního nebo společenského podnětu.
- Ekonomika a životní styl jsou tak propojeny, že často není možné zjistit, co dalo podnět čemu – z archeologického záznamu pouze víme, že změny se děly v různých sférách téměř ve stejnou dobu.
- Z uvedených případových studií je zřejmé, že domorodé společnosti prošly významnými transformacemi a historicky známé společnosti se nemusely podobat společností prehistorickým. Z tohoto důvodu jsou archeologické výzkumy spolehlivějším způsobem jak zkoumat vývoj těchto společností. Je to také důvod, proč se při interpretacích prehistorických společností mít na pozoru před nekritickým užíváním etnografických informací.

- Společnosti, které existovaly v historické době a jsou etnograficky zaznamenány, představují jenom zlomek celkové kulturní rozmanitosti, která existovala v průběhu celé prehistorie.